

ництва, шляхом встановлення необхідного обсягу капітальних вкладень для досягнення запланованого кінцевого результату роботи підприємства.

Таким чином, за результатами дослідження можна зробити висновок, що доцільно розглядати інновації як впроваджені в процесі виробництва нововведення у вигляді інноваційних продуктів і технологій з метою скорочення витрат ресурсів підприємства та підвищення ефективності його функціонування, а ресурсозбереження як процес зниження витрат всіх видів виробничих ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових, капітальних та ін.), що забезпечує зростання ефективності виробництва, шляхом найбільш раціонального їх використання за рахунок оновлення техніко-технологічної бази та прогресивного розвитку підприємства.

Крім того, встановлені чинники інноваційної діяльності, що являють собою рівень витрат за напрямками інноваційної діяльності і впливають на ресурсомісткість та ефективність виробництва, дозволяють сформулювати систему показників витрат ресурсів виробництва і витрат на інновації, моделювати та прогнозувати взаємодію виробничої і інноваційної діяльності підприємства на основі цільових функцій, а також оптимізувати отримані результати. Що, у свою чергу, дає змогу створення механізму управління інноваційною діяльністю, яка забезпечує процес ресурсозбереження і сприяє поліпшенню результатів роботи підприємства.

Список джерел

1. Чухно А. Науково-технологічний розвиток як об'єкт дослідження еволюційної економічної теорії // Економіка України. – 2008. – № 1. – С. 12-23.
2. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями. – М.: Экономика, 1999. – 316 с.

3. Санто Б. Инновация как средство экономического развития: Пер. с венг. / под ред. Б.В. Сазонова. – М.: Прогресс, 2007. – 214 с.
4. Економічна енциклопедія / Під ред. Мочерного. – Тернопіль: Академія, 2001. – Т. 1. – 864 с.
5. Ильенкова С.Д. Экономика и статистика фирм: монография / С.Д. Ильенкова, В.Е. Адамов, Т.П. Сиротина. – М.: Финансы и статистика. – 2002. – 258с.
6. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М.: Прогресс, 1992. – 211 с.
7. Веснин В.А. Стратегическое управление. – М.: ТК Велби, Изд-во: «Проспект». – 2006. – 328 с.
8. Громов Н.Н. Менеджмент на транспорте. – М.: Академия, 2003. – 328 с.
9. Papadaskalopoulos A. The Innovation strategy in urban centres // A. Papadaskalopoulos, A. Tasopoulos, M. Chistofakis. – Journal of European economy. – 2003. – №3. – P. 307-325.
10. Василенко В.О. Креативне управління розвитком соціально-економічних систем: монографія. – К.: Освіта України, 2010. – 772 с.
11. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия (социальные проблемы инноватики) – М.: Политиздат, 1999. – С. 270-275.
12. Завлин П.Н. Инновационный менеджмент / П.Н. Завлин, А.К. Казанцев, Л.Э. Миндели. – М., 2008. – 396 с.
13. Морозова Г.И. Инновационный менеджмент / Г.И. Морозова, Н.И. Морозова. – СПб: ИД Питер, 2007. – 460 с.
14. Макаров В.Л. Инновационный менеджмент в России. / В. Макаров, А. Варшавский. – М.: Наука, 2004. – 410 с.
15. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. – М.: ЗАО «Книжный мир», 2009. – 860 с.
16. Електронний ресурс. – Wiktionary: mathematical model. Режим доступу: http://en.wiktionary.org/wiki/mathematical_model.
17. Ткаченко В.А. Философия оперативного управления виртуальным предприятием: монография / В.А. Ткаченко, Б.И. Холод и др.; Под ред. Ткаченко В.А. – Дн-ск: МОНОЛИТ, 2010. – 448 с.

А. Бережна

*академік АЕН України
м. Полтава*

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Становлення України як соціальної держави вимагає перебудови всієї системи соціального захисту. Основними засадами такої перебудови є те, що людина, її життя та здоров'я визнаються найвищою соціальною, а громадяни мають право на соціальний захист (ст. 3, 46 Конституції України) [1]. Пенсійне страхування посідає значне місце в системі соціального страхування як за своїм значенням у матеріальному забезпеченні пенсіонерів, так і за обсягами фінансових ресурсів. Проблема реформування наявної пенсійної системи актуальна не перший рік. На державному рівні задекларовані основні напрями пенсійної реформи, зокрема, створення трирівневої системи пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на поєднанні принципів солідарної та накопичувальної систем пенсійного забезпечення.

Актуальність теми визначається необхідністю поглибленого вивчення проблемних питань у сфері пенсійного забезпечення з метою створення надійної і адекватної ринковим умовам системи соціального захисту для населення, яке втратило працездатність, з урахуванням наявних тенденцій фінансового забезпечення та збалансування ресурсів бюджету пенсійного фонду. Метою роботи є дослідження проблемних питань у сфері пенсійного забезпечення України, а саме формування фінансових ресурсів достатніх для виконання відповідних соціальних зобов'язань та формування теоретичних і практичних рекомендацій щодо можливих шляхів вирішення даних проблем.

Перехід до ринкової системи господарювання не супроводжувався в Україні диверсифікацією системи фінансування соціальної сфери. Головним джерелом витрат був та залишається держбюджет. Між тим, досвід висвітлив суттєві проблеми у бюджетному фінансуванні соціальної сфери в Україні: недостатні розміри фінансування, непослідовність та фрагментарність фінансування, неефективна структура фінансування, слабка соціальна спрямованість. Постала нагальна потреба у відміні старих правил виконання соціальних зобов'язань. Причиною невдач реформувань, з одного боку, є певний консерватизм більшої частини суспільства, яка звикла до споживацького відношення до держави, з іншого – не достатньо виважена схема обґрунтування пропозицій стосовно відміни або реорганізації тих чи інших зобов'язань держави.

Згідно з Конституцією України та іншими законодавчими актами соціальні зобов'язання держави в ринковій економіці являють собою доходи у грошовій або натуральній формі, які отримує населення з централізованих фінансових фондів, насамперед з Державного бюджету, Пенсійного фонду тощо. Загальна класифікація соціальних зобов'язань держави [5] наведена на рис. 1.

Зменшення соціальних зобов'язань у разі нестачі коштів можна здійснювати шляхом переходу до адресної системи реалізації частини з них або відміни для високодохідних груп населення. В умовах недофінансування соціальних зобов'язань держави постає питання про їх невідповідність реальним фінансовим можливостям, і як

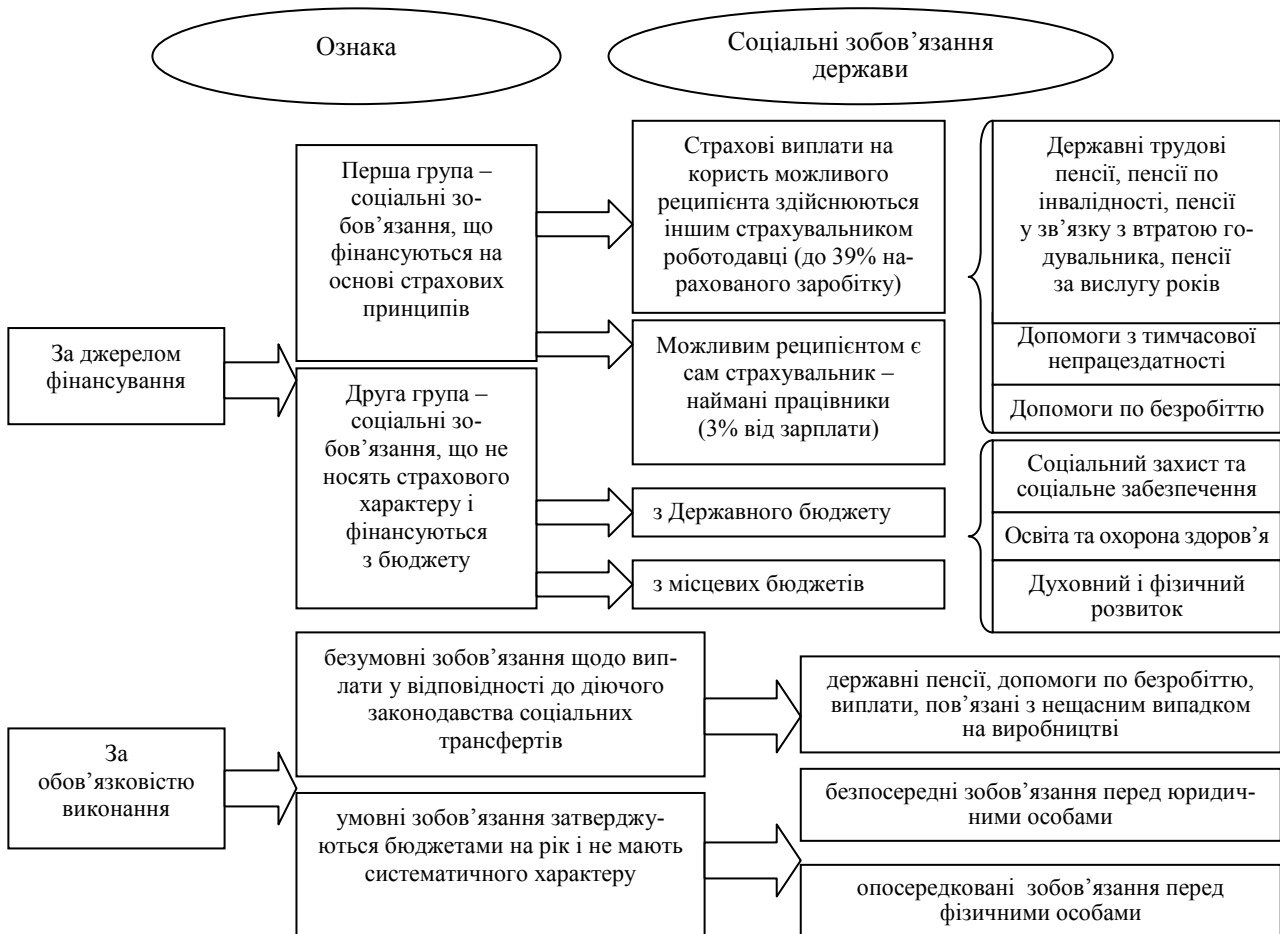

Рис. 1. Класифікація соціальних зобов'язань держави

наслідок, необхідності згортання або відміни конкретних соціальних програм. Реструктуризація соціальних зобов'язань держави є найбільш дискусійним питанням реформування системи соціальних зобов'язань держави. Змістовно він полягає насамперед у відміні частини соціальних зобов'язань що не фінансуються зовсім або недостатньо фінансуються. Слід відмітити, що такий варіант зменшення соціальних зобов'язань держави носить характер «соціального дефолту» і скоріше за все буде негативно сприйматися суспільством.

Правове регулювання у сфері пенсійного забезпечення можна визначити як форму регулювання суспільних відносин у цій сфері, за допомогою якої поведінка учасників цих відносин приводиться у відповідність до вимог, що містяться у нормах права. Що стосується законодавчої та нормативно-правової бази пенсійного забезпечення, то згідно зі ст. 46 Конституції України громадяни України мають право на соціальний захист, що передбачає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1]. Це право гарантується загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ та організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення. Саме ця норма Конституції є правовою основою системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, частиною якого є пенсійне страхування. Сьогодні питання пенсійного забезпечення в Україні регулюється більш ніж двадцятьма законами України, які встановлюють спеціальні умови пенсійного забезпечення окремих категорій осіб.

Діюча структура системи пенсійного забезпечення в Україні (рис. 2) має наступні рівні [2, 3]:

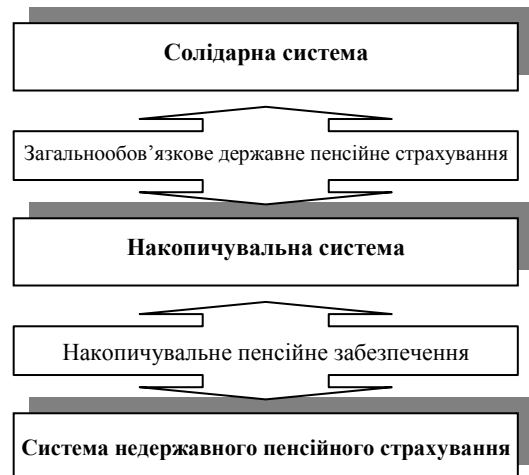

Рис. 2. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні

- Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів ПФУ на умовах та в порядку, передбачених законом.

- Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування

довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

- Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Другий та третій рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення. Громадяни України можуть бути учасниками та отримувати пенсійні виплати одночасно з різних рівнів системи пенсійного забезпечення в Україні.

Головною функцією системи пенсійного страхування є формування у спеціальних страхових фондах фінансових ресурсів, необхідних для задоволення матеріальних і соціальних потреб учасників страхової системи в разі настання відповідних соціальних ризиків. Згідно до цього основними завданнями системи пенсійного забезпечення є: створення та забезпечення функціонування страхових інститутів; акумуляція у страхових фондах необхідних фінансових ресурсів через цільові платежі (страхові внески) страховальників, тобто осіб, які спрямовують (відкладають) частину власних коштів (доходу) на користь осіб, які потребують захисту від страхових ризиків (застраховані особи); розподіл ресурсів страхових фондів між застрахованими особами в разі виникнення страхового ризику (настання страхового випадку) у вигляді страхових виплат – пенсій; регулювання відносин між учасниками страхової системи страховиком, страховальниками та застрахованими особами.

Принцип солідарності, на основі якого побудована сучасна система пенсійного забезпечення в Україні, полягає в тому, що кошти, зібрані від застрахованих осіб, які не досягли пенсійного віку (та акумульовані у Пенсійному фонді України), розподіляються не між ними, а між тими громадянами, які в поточний момент мають право отримувати пенсію. Такий підхід виправдовується соціальною необхідністю, але при його застосуванні з'являється розрив між пенсійними платежами та пенсійними виплатами для кожної застрахованої особи. Тому відсутня економічна зацікавленість у здійсненні платежів в таку пенсійну систему як для самого робітника, так і для роботодавця. Саме цей фактор сприяв виникненню тінювих схем виплати доходів. Конкретний розмір пенсій в такій системі значною мірою визначається макроекономічними і демографічними факторами. Сума ж пенсійних платежів в конкретний момент часу залежить від величини бази для нарахування пенсійних внесків, яка, у свою чергу, визначається розміром доходів працюючих громадян до оподаткування. При цьому скорочення кількості працездатного населення для забезпечення незмінного рівня пенсій має компенсуватись відповідним зростанням заробітної плати та інших доходів громадян, з яких сплачуються внески.

Пенсійний фонд, на який покладено обов'язки забезпечення коштами солідарної частини загальнообов'язкового державного соціального страхування, має бути максимально самоокупним [6, 30-31]. Однак незважаючи на істотне зростання доходів Пенсійного фонду коштів протягом останніх років хронічно не вистачає. На сьогодні у сфері національних фінансів солідарна пенсійна система є другою за обсягом після державного бюджету системою акумулювання та розподілу коштів. Дефіцит Пенсійного фонду України покривається за рахунок бюджету, тому ризики незбалансованості бюджету Пенсійного фонду стають ризиками Державного бюджету України.

Пенсійний фонд України з метою забезпечення фінансування відповідних соціальних зобов'язань дер-

жави (або видатків фонду) мобілізує власні та передані доходи (Рис. 3). Власні доходи Пенсійного фонду – це надходження в формі обов'язкових та добровільних внесків підприємств, установ та громадян, доходи від фінансових санкцій та комерційної діяльності фонду.

Рис.3. Структура доходів Пенсійного фонду України

До переданих доходів відносяться кошти, що передаються в фонд з державного та місцевого бюджетів, а також з державних цільових фондів. Переважна частина доходів Пенсійного фонду – це власні доходи, в структурі власних надходжень більше 80% припадає на обов'язкові внески суб'єктів підприємницької діяльності [4, 143-144]. Це встановлені законодавством України відрахування підприємств, бюджетних та громадських установ та фізичних осіб-підприємців до Пенсійного фонду. Їх величина залежить від суми витрат на оплату праці, що виплачуються працівникам (основна та додаткова зарплата, компенсаційні виплати та ін.).

Обов'язкові внески громадян – це відрахування від заробітної плати, що виплачується працівникам, які залучаються до роботи суб'єктами підприємницької діяльності, а також фізичних осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту). Надходження до Пенсійного фонду у вигляді регресивних вимог – це доходи, які одержує фонд на основі вимог до боржників, що не виконали свої зобов'язання в минулі періоди. У випадках невиконання обов'язкових внесків та інших зобов'язань перед фондом згідно із чинним законодавством керівництво Пенсійного Фонду має право накладати штрафи на порушників. Тоді мають місце надходження від фінансових санкцій. Доходи від комерційної та інвестиційної діяльності включають надходження нараховані на інвестиції в цінні папери, депозити в комерційних банках, паї в господарських товариствах, доходи від проведення лотерей, консультативної діяльності тощо. Передані фонду кошти – це ресурси, які передаються Пенсійному фонду з метою забезпечення пенсійних та пов'язаних з ними виплат, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів. До них, зокрема, відно-

сяться кошти державного бюджету, Фонду захисту громадян та потерпілих від наслідків Чорнобильської катастрофи, місцевих бюджетів, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та інші. Передача таких коштів Пенсійному фонду України зумовлена тим, що мобілізація доходів для забезпечення зазначених витрат проводиться державними установами, а їх виконавцем є Пенсійний фонд. Такий порядок передбачено законодавством України з метою організації більш ефективного пенсійного обслуговування. Так, кошти державного бюджету передаються фонду для забезпечення виплат пенсій військовослужбовцям. Фонд Чорнобиля переходить частину своїх доходів з метою забезпечення пенсійних виплат громадянам, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Власні надходження мають бути основою формування бюджету Пенсійного фонду. За аналізований період їх частка у загальній структурі доходів планувалась на рівні 80,37%, 73,19%, 68,92%, 76,0%, 77,7%, 75,8% відповідно у 2006-2012 р. Фактично становила у 2010-2011 роках – 65%, 70,5%. Значну частку у структурі доходної частини бюджету Пенсійного фонду України становлять кошти Державного бюджету України. Загальна частка дотацій з Державного бюджету у структурі надходжень Пенсійного фонду України планується на рівні 15,48%, 26,03%, 28,03%, 23,7%, 23,0%, 21%, 22,7% у відповідних періодах 2006-2012 рр. Фактично становила у 2010-2011 роках – 34,9%, 29,5%. При цьому не враховуються кошти Державного бюджету, що використовуються на покриття поточного дефіциту ПФУ. Тенденція зміни частки власних надходжень Пенсійного фонду України та дотацій з Державного бюджету в загальному обсязі фінансових ресурсів, що використовуються для пенсійного забезпечення (рис. 4), є небезпечною.

Рис. 4. Зміна частки власних надходжень та коштів Державного бюджету у структурі джерел формування доходів Пенсійного фонду України

За аналізований період власні надходження Пенсійного фонду України зросли майже в 2,5 рази, кошти з держбюджету в 2,55 разів. Однак структурні зміни є більш показовими, так частка власних доходів ПФУ зменшилася на 3,5% (або на 9,5%), однак, майже у 1,5 рази зросла частка коштів Державного бюджету України у структурі надходжень Пенсійного фонду.

Збалансування доходної та видаткової частини бюджету Пенсійного фонду України відбувається за рахунок коштів, наданих Державним бюджетом України як у формі дотацій на покриття дефіциту фонду, так і у формі короткострокових бюджетних (казначейських) позичок на покриття тимчасових касових розривів. За даними офіційного сайту Пенсійного фонду України внаслідок законодавчого обмеження джерел надходжень до бюджету Пенсійного фонду та незадовільної платіжної дисципліни страхувальників у 2004 р. ним недоотримані 1,1 млрд. доходів, а за 2005 р. – 1,3 млрд. грн. Дефіцит Пенсійного фонду України у 2006 р. – 7,3 млрд. грн., який

профінансовано за рахунок дотації з державного бюджету (та складає 11,2% від видаткової частини державного бюджету на відповідний рік). В 2009 р. дефіцит бюджету ПФУ планувався в обсязі 13 млрд. грн. (профінансовано за рахунок Державного бюджету 18 млрд. грн., складає 6% видаткової частини держбюджету). В 2010 р. дефіцит ПФУ планувався в обсязі 26,6 млрд. грн., профінансовано з Державного бюджету в обсязі 38 млрд. грн. (що складає 12,5% бюджетних видатків). В 2011 р. дефіцит ПФУ планувався в обсязі 17,75 млрд. грн., профінансовано з Державного бюджету в обсязі 13,2 млрд. грн. (що складає 3,9% бюджетних видатків).

Ефективність функціонування Пенсійного фонду (показник самозабезпечення) оцінюють, обчисливши співвідношення власних надходжень Пенсійного фонду та коштів, витрачених на фінансування виплат пенсій, допомоги та інших видатків:

$$E = \frac{\sum \text{власних надходжень ПФУ}}{\sum \text{виплачених пенсій, допомог та інших видатків}}$$

Обчисливши співвідношення, у динаміці (2006-2011 рр.) маємо значення 0,72; 0,73; 0,68; 0,70; 0,62; 0,66 грн. власних надходжень Пенсійного фонду України на 1 грн. пенсійних виплат, що свідчить про неспроможність Пенсійного фонду фінансувати за рахунок власних надходжень виплату пенсій, допомоги у повному обсязі та зростання залежності від інших джерел надходження коштів.

Важливим є показник пенсійного навантаження, що визначається співвідношенням бази для визначення страхових внесків (загального фонду оплати праці) та коштів, витрачених на фінансування виплат пенсій, допомоги та інших видатків:

$$K_{ни} = \frac{\text{ФОП}}{\sum \text{пенсійних виплат}}$$

За досліджуваний період (2006-2011 рр.) маємо наступну динаміку коефіцієнту пенсійного навантаження – 0,31; 0,3; 0,26; 0,28; 0,26; 0,29 грн./грн. (на 1 грн. виплаченої пенсії припадає 0,29 грн. фонду оплати праці).

Серед основних причин фінансової незбалансованості Пенсійного фонду можна виділити такі:

- тіньова заробітна плата та зайнятість;
- поширення пілг щодо сплати пенсійних внесків, дострокового виходу на пенсію та переваг для певних категорій щодо обчислення розмірів пенсій;
- заборгованість із внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування підприємств, установ і організацій;
- постійне збільшення розмірів пенсійних виплат незалежно від фактичної сплати страхових внесків;
- підвищення розміру пенсії за віком до рівня прожиткового мінімуму для осіб, що втратили працездатність, що не узгоджено із зростанням заробітної плати та реальними фінансовими можливостями Пенсійного фонду;
- низький рівень оплати праці, виплата заробітної плати в натуральній формі та заборгованість з її виплати звужують базу нарахування пенсійних внесків;
- відсутність зв'язку між розміром пенсії та страховими внесками впродовж трудової діяльності;
- демографічні зміни у структурі населення, зумовлені постійним зниженням народжуваності та зростанням смертності, процесом міграції;
- неналежний розвиток накопичувального пенсійного забезпечення тощо.

Порівняємо законодавчо встановлені розміри прожиткового мінімуму, мінімальної пенсії та заробітної плати, середнього розміру місячної пенсії (рис. 5). За період 2006-2012 рр. встановлений законодавством розмір прожиткового мінімуму збільшився в 3,13 разів.

Паралельно зростанню даного показника відбулося збільшення мінімального розміру пенсії за віком в 2,5 рази. Значно швидшими темпами відбулося зростання розміру середньомісячної пенсії – в 3,44 рази, збільшено мінімальний розмір заробітної плати в 3,24 рази, середній розмір заробітної плати збільшено майже втричі. Тобто, підвищення рівня пенсійного забезпечення відбувається темпами, не адекватними зростанню заробітної плати. В результаті виникають диспропорції у бюджеті Пенсійного фонду, дефіцит якого покривається за рахунок державного бюджету.

Рис.5. Динаміка встановлених розмірів мінімальної заробітної плати, пенсії, прожиткового мінімуму для осіб, що втратили працездатність та розмірів середньомісячної пенсії, заробітної плати в Україні у 2006-2012 рр.

Солідарна пенсійна система, основним принципом якої є утримання контингенту пенсіонерів наступним поколінням працюючих, може бути надійною і ефективною лише за умови розширеного відтворення покоління. Головним чинником поширення накопичувальних пенсійних систем є демографічні тенденції, зокрема звужений режим відтворення та зростання тривалості життя, що є ключовим чинником подальшого старіння населення та зростання демографічного навантаження на населення працездатного віку, а отже, зростання пенсійних витратків у майбутньому. При цьому рівень ефективності розвитку пенсійної системи, її конкретні характеристики визначаються переважно національною соціально-економічною моделлю, зокрема організацією ринку праці, наявністю традицій соціального діалогу в країні тощо [7, с. 24-25].

Загалом процес старіння населення можна оцінювати як позитивну тенденцію, що виявляється за достатньо високого ступеня соціального розвитку і є свідченням досягнень людства щодо зниження смертності та збільшення тривалості життя. Проблема полягає в тому, що в Україні цей процес розвивається надзвичайно швидко і переважно за рахунок зниження народжуваності, але не супроводжується стійкими тенденціями щодо збільшення тривалості життя (особливо у працездатному віці). Нині Україна має катастрофічну демографічну ситуацію та проблеми стосовно забезпечення державними пенсіями українських громадян. Україна займає 113 місце в світі за тривалістю життя, а за показниками народжуваності – одне з останніх місць у Європі. За даними Інституту демографічних досліджень НАН України до 2055 р. чисельність населення за оптимістичним прогнозом зменшиться на третину, за песимістичним – удвічі. Чисельність населення буде скорочуватися не зважаючи на зростання народжуваності, а в структурі населення зменшиться частина людей працездатного віку.

Як наслідок, будемо мати збільшення навантаження пенсіонерів на працездатне населення.

За даними Державного комітету статистики України в останні роки стрімкими темпами відбувається зменшення чисельності населення нашої держави. Так, станом на 01.01.2001 р. чисельність населення України становила 48,9 млн. чол. Станом на 1 січня 2012 року кількість жителів України становить 45,6 млн. чол., а чисельність пенсіонерів складає 13,7 млн. чол., що становить 30% всього населення України, тоді як критичний показник – 18%. Щодо співвідношення пенсіонерів та зайнятого населення, то станом на 01.06.2011 р. 14 млн. працюючих утримували 13,76 млн. пенсіонерів, станом на 01.01.2012р. – 10,4 млн. працюючих утримували 13,4 млн. пенсіонерів, тобто в середині 2011 року один працюючий утримував одного пенсіонера, а в кінці року десять працюючих утримували 13 пенсіонерів [8, 9]. За прогнозними розрахунками інституту демографічних досліджень НАН України в найближчі кілька років чисельність пенсіонерів буде стабільною і навіть трохи зменшиться, але починаючи приблизно з 2015 року почне стійко зростати, до 2040 р. загальна чисельність населення нашої країни зменшиться втричі, в свою чергу, майже на 40% зменшиться чисельність населення працездатного віку. При цьому кількість пенсіонерів України збільшиться на 25%, що свідчить про старіння нації досить швидкими темпами та зростання демографічного навантаження на зайняте населення.

Проблема старіння нації та постійного зменшення чисельності населення – це глобальна проблема. Політика держави в боротьбі з демографічною кризою мусить бути комплексною: удосконалення організаційного і нормативно-правового механізмів та реалізації комплексу заходів, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я населення України; формування нових цінностей та орієнтації суспільства й держави; формування соціальної та особистісної мотивації до збереження та зміцнення здоров'я; здійснення комплексу заходів, спрямованих на зростання народжуваності в країні.

Що стосується сфери пенсійного забезпечення, то враховуючи макроекономічну та демографічну ситуації в країні, необхідно визначити стратегію подальшого розвитку пенсійної системи з метою забезпечення її фінансової стабільності, посилення страхових принципів у солідарній системі, запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та подальшого розвитку добровільного недержавного пенсійного забезпечення.

Пенсійна реформа, розпочата в 2004 році та активізована в 2010-2012 рр. спрямована на поліпшення матеріального становища осіб пенсійного віку з урахуванням фінансових можливостей держави та збалансованості бюджету пенсійного фонду. Цілі реформування пенсійної системи наведені на рис. 6, 7.

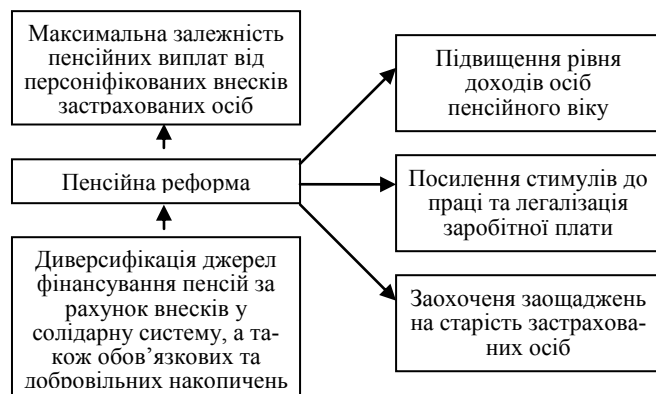

Рис. 6. Цілі реформування пенсійної системи України

Рис. 7. Пенсійна реформа як інструмент удосконалення соціально-економічних відносин в Україні

Пенсійне страхування посідає значне місце в системі соціального захисту громадян, однак в останні роки зберігається стала тенденція щодо зростання ризиків недостатнього фінансування пенсійних програм. Основною причиною цього є незбалансованість бюджету Пенсійного фонду України, що стало наслідком постійного зниження народжуваності, зростання смертності, міграції та відповідно високого пенсійного навантаження на роботодавців. Низький рівень задекларованої заробітної плати та тіньова зайнятість значної частини працездатного населення також уповільнюють вдосконалення солідарної системи і ускладнюють формування бюджету Пенсійного фонду України. Дефіцит Пенсійного фонду покривається за рахунок дотацій з Державного бюджету України, внаслідок чого зростає ризик збереження самостійності Пенсійного фонду, що в майбутньому може призвести до включення пенсійних виплат до статей видатків Державного бюджету України.

На нашу думку, на даному етапі доцільним є здійснення наступних заходів:

- розширення бази нарахувань страхових внесків за рахунок легалізації доходів та підвищення рівня заробітної плати (через оформлення трудових відносин, посилення ролі соціального діалогу під час устанавлення рівня доходу, з якого справляються внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, скорочення неповної зайнятості та безробіття);
- поетапного впровадження паритетної сплати страхових внесків страхувальниками та застрахованими особами;
- створення та моніторинг державного реєстру соціального страхування;
- виключення можливості ухвалення рішень про пре-

регряд розмірів пенсій без врахування реальних можливостей бюджету Пенсійного фонду та відповідних актуарних розрахунків (фінансовий аналіз коротко- і довгострокових наслідків функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що містить прогноз фінансових потоків, оцінку фінансових зобов'язань, довгостроковий прогноз стану та стабільності системи, докладний аналіз коротко- і довгострокових фінансових наслідків будь-яких змін у цій системі);

- поетапне підвищення вартості одного року страхового стажу застрахованої особи під час обчислення розміру пенсії;

- створення кадрового потенціалу на підприємствах;
- перегляд пенсійного віку відповідно до зростання тривалості життя (підвищення пенсійного віку сприятиме частковому подоланню дефіциту фонду, зменшення навантаження на платників внесків, також забезпеченню рівності трудових, пенсійних прав громадян незалежно від статі).

Подальший ефективний розвиток пенсійної системи України можливий лише за умови поєднання принципів солідарної та накопичувальної систем пенсійного забезпечення. Трирівнева пенсійна система дозволить розподілити між трьома її складовими ризики, пов'язані із змінами в демографічній ситуації (до чого більш чутлива солідарна система) та з коливаннями в економіці і на ринку капіталів (що більше відчувається у накопичувальній системі). Такий розподіл ризиків дозволить зробити пенсійну систему більш фінансово збалансованою та стійкою, що застрахує працівників від зниження загального рівня доходів після виходу на пенсію і є принципово важливим та вигідним для громадян.

Список джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 №1058-IV // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 №1788-XII із змінами та доповненнями // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
4. Базилевич В.Д. Державні фінанси. Навчальний посібник / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик, за ред. Базилевича. – К.: Атіка, 2004. – 368 с.
5. Чечетов М.В. Бюджетний менеджмент: Навчальний посібник / М.В. Чечетов, Н.Ф. Чечетова, А.Ю. Бережна. В 2-х ч. Ч. 2. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2004. – 448 с.
6. Наукові підходи до реформування пенсійної системи в Україні та країнах Європейського Союзу / І.Ф. Гнибіденко, А.О. Непокульчицький // Проблеми науки. – 2006. – №4. – С. 30-37.
7. Шляхи подальшого реформування пенсійної системи України / Л. Ткаченко // Вісник пенсійного Фонду України. – 2008. – №8. – С. 24-26.
8. Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua>.
9. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України. [Ел. ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

В. Борејко

академік АЕН України
м. Рівне

МОЖЛИВІСТЬ ПОЄДНАННЯ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІКАХ ІДЕЙ КЕЙНСІАНСТВА ТА МОНЕТАРИЗМУ

Після глибокої фінансово-економічної кризи 2008-2009 років національна економіка України ось уже три

роки знаходиться у фазі стагнації і перспективи для виходу із неї, поки що, не спостерігається. В цих умовах